

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ประทีป พิษทองกลาง พิมลพรรณ ปันทะเลิศ ชิมเมธ บัณฑิต และ กมลรส วรรณพรม
คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของงานวิจัยแบบผสมวิธีนี้เพื่อ 1) ศึกษาบริบทและกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง และ 2) ศึกษาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และนักท่องเที่ยว รวม 150 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด คือ 1) แบบสอบถาม 2) แบบสัมภาษณ์ และ 3) การสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. บ้านไร่กองขิง มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ ปั่นจักรยานชมธรรมชาติ นวดยาหาง ศูนย์บริการเพื่อสุขภาพ เกษตรยามว่าง การรับประทานอาหารเช้าแบบขันโตกล้านนา การแสดงพื้นบ้าน บ้านพักโฮมสเตย์ และการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน
2. การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิงทั้ง 6 ด้าน มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.74$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (มีบริการห้องพัก ห้องสุขาที่สะอาด และร้านขายของที่ระลึก) อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจ (มีการประชาสัมพันธ์และดูแลรักษาความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว) ด้านการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว (มีผู้นำชมและมีแผนพบนแนะนำแหล่งท่องเที่ยว) และด้านกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยว (มีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและกิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ) อยู่ในระดับมาก ด้านที่อยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และด้านบริการเสริมในแหล่งท่องเที่ยว

คำสำคัญ: การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

Corresponding Author : นายประทีป พิษทองกลาง คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
E-mail : Khun_Jedrin@hotmail.com

Health Tourism Management of Raikongking Village at Hangdong District of Chiangmai Province

**Prateep Peuchthonglang, Phimonphan Panthaloet,
Kimmarest Borisoot and Kamonrose Wannaprom**

Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University
of Technology Lanna

Abstract

The objective of this mixed methods research was :- 1) to study context and activities of health tourism resources at Raikongking. Village; and 2) to examine health tourism management of Raikongking Village at Hangdong District of Chiangmai Province. One hundred and fifty samples were selected by purposive sampling from community leaders, villagers and tourists. The research instruments were questionnaire, interview and focus groups. Data were analyzed by using percentage, mean, standard deviation, and descriptive explain.

Findings were found that:-

1. The activities of Raikongking Village that promoted health tourism were bicycle for sightseeing, Yum Khang massage, health service center, agricultural leisure, Kantok-Lanna dinner, local traditional show, home stay, and learning-based villager lifestyle.

2. The overall of health tourism management (six areas) was in high level ($\bar{X} = 2.74$). Considering in each item, the area of facility (room services, clean toilets, and souvenir shops) was in the highest level; the areas of attractive tourists (public relations and keep clean in tourist resources), organized tourist programming (tourist guide and contributed brochure of attractive places), and tourist activities (promoting health and special events) were in high level; and the areas of access to tourist resources (obviously route signs) and extra service in tourist resource (standard utility services and keep safety in the tourist area) were in the low level.

Keywords: Health tourism management

*Corresponding Author : Mr.Prateep Peuchthonglang. Faculty of Business Administration and Liberal Arts,
Rajamangala University of Technology Lanna. E-mail : Khun_Jedrin@hotmail.com*

บทนำ

ในปัจจุบันผู้คนส่วนใหญ่หันมาให้ความสำคัญในการเอาใจใส่ดูแลสุขภาพมากขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดโรคภัยต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่การเฝ้าระวังรักษาและเกิดค่าใช้จ่ายจำนวนมาก ส่งผลให้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นที่นิยมมากขึ้น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ เช่น การรับคำปรึกษาแนะนำด้านสุขภาพ การออกกำลังกายอย่างถูกวิธี การนวดการอบประคบสมุนไพร การฝึกปฏิบัติสมาธิ ตลอดจนการตรวจร่างกาย การรักษาพยาบาล เป็นต้น ถือเป็นการเพิ่มพูนร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรง ปรับสภาพจิตใจและร่างกายให้สมดุลกัน

องค์ความรู้เดิมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่คณะผู้วิจัยได้ศึกษาและตรวจเอกสารในเบื้องต้น พบว่า แนวทางพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มีการจัดการที่สำคัญ ได้แก่ 1) การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น 2) การปรับปรุงภูมิทัศน์สถานที่ท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม 3) ความสะอาดโดยรวมของสถานที่ท่องเที่ยว 4) สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ 5) ป้ายนิเทศการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง 6) อัตราค่าบริการที่เหมาะสม และการบริการที่ดี 7) ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานดีมีคุณภาพ 8) มาตรการการรักษาความปลอดภัยและการปฐมพยาบาล 9) การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและภาครัฐ 10) การแบ่งส่วนงานฝ่ายส่งเสริมแหล่ง

ท่องเที่ยวในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างชัดเจน (อริศรา ทองทรัพย์, 2559) นอกจากนั้นงานวิจัยของ (ฉัตรชนก มัทธนวรกก, 2557) ได้เสนอกลยุทธ์การสร้างความแตกต่างและกลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว (8 P's) ดังนี้ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 2) การยกระดับมาตรฐานราคาสินค้าและบริการ 3) เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายทางการท่องเที่ยว 4) พัฒนารูปแบบการส่งเสริมการตลาด 5) พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว 6) การสร้างพันธมิตรทางการท่องเที่ยว 7) พัฒนาโปรแกรมและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้มีหลากหลาย และ 8) ยกระดับมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้ดียิ่งขึ้น ผลจากงานวิจัยดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

บ้านไร่กองขิง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 3 ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหนึ่งในชุมชนที่องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาชุมชนของตนเองควบคู่กับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเน้นการพึ่งพาตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องสุขภาพ ทุกภาคส่วนในชุมชนต่างร่วมแรง ร่วมใจกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ เพื่อให้มีคนในชุมชนมีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น การแปรรูปวัตถุดิบที่ตนเองมีให้กลายมาเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรของชุมชน อาทิ สบู่เหลว น้ำผึ้งสมุนไพรบำรุงผิว ตะไคร้หอมไล่ยุง ลูกประคบสมุนไพรอบ และน้ำมันไพร รวมถึงยังมีการจำหน่ายเสื้อผ้าพื้นเมือง เมื่อชุมชนมีจุดแข็งเรื่องสุขภาพและ

ผลิตภัณฑ์เชิงสุขภาพแล้ว การพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง จึงมีความสำคัญและจำเป็นเพื่อสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน และให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เพื่อประโยชน์สำหรับชุมชนบ้านไร่กองขิงและเทศบาลตำบลหนองควาย คณะผู้วิจัยจะได้ศึกษาบริบทและกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบ้านไร่กองขิงให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed-Method Research: MMR) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลและคำตอบของงานวิจัยที่ครอบคลุมรอบด้านและสมบูรณ์ที่สุด พื้นที่วิจัย คือ บ้านไร่กองขิง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมี 2 กลุ่ม คือ 1) ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน จำนวน 30 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

เพื่อกำหนดกิจกรรม และหาแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยชุมชนอย่างยั่งยืน ส่วนนักท่องเที่ยว รวม 120 คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบบังเอิญ เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด คือ 1) แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale) วิเคราะห์หาความเชื่อมั่นโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) (Cronbach, 1970) ได้ค่าความเชื่อมั่น = .9583 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ (ก) ข้อมูลทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม (ข) แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง และ (ค) แบบสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ 2) แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 5 ตอน ได้แก่ (ก) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (ข) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (ค) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวก (ง) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการในแหล่งท่องเที่ยว และ (จ) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยว และ 3) แบบสนทนากลุ่ม แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ (ก) กำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง และ (ข) แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน วิเคราะห์คำถามปลายเปิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2559 จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559

ผลการวิจัย

1. บริบทและกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่

บ้านไร่กองขิงได้จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเน้นการพัฒนาเยาวชนของหมู่บ้านให้มีส่วนร่วมในการการท่องเที่ยวให้เป็นอย่างดีเพื่อให้เห็นคุณค่าในตัวเองและใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์โดยการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 7 กิจกรรมหลัก ดังนี้

1. ปั่นจักรยานชมธรรมชาติเพื่อสุขภาพ เริ่มปั่นจักรยานจากเส้นทางลัดอุโมงค์ต้นไม้จากบ้านไร่กองขิงสู่อุทยานหลวงราชพฤกษ์ แวะกราบนมัสการองค์พระปฐมฯ ในวิหารแก้ววัดดอยเปา

2. นวดยาขาง ยาขางเป็นการรักษาโดยใช้เท้าในการนวด เป็นวิธีการบำบัดรักษาโรคภัยไข้เจ็บแบบพื้นบ้านล้านนา โดยส่วนมากใช้สำหรับบำบัดหรือรักษาอาการเจ็บปวดตามร่างกาย โดยใช้เท้าชุบน้ำยา (น้ำโพลหรือน้ำมันงา) แล้วไปย่ำลงบนขาที่เฝไฟพจนร้อนแดง แล้วจึงไปย่ำบนร่างกายหรืออวัยวะของผู้ป่วยที่มีอาการเจ็บปวด พร้อมทั้งเสกคาถาอาคมกำกับด้วย

3. ศูนย์บริการเพื่อสุขภาพ ทางศูนย์บริการเพื่อสุขภาพบ้านไร่กองขิงได้ให้บริการด้านการดูแลสุขภาพเบื้องต้น เพื่อเป็นการป้องกันการเจ็บไข้ได้ป่วยของคนในชุมชน หรือกับผู้ที่สนใจทั่วไปมาใช้บริการได้อย่างถูกวิธี และการมีศูนย์บริการเพื่อสุขภาพประจำหมู่บ้าน นอกจากได้ดูแลและป้องกันการเกิดโรคภัยไข้เจ็บเบื้องต้นแล้ว ศูนย์ฯ ดังกล่าวยังช่วยเสริมสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนอีกด้วย เช่น การนวดไทย การนวดแผนโบราณ การนวดน้ำมัน การอบสมุนไพร

การฝึกสมรรถภาพ (Fitness) และจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร นับว่าศูนย์บริการเพื่อสุขภาพก่อให้เกิดผลประโยชน์มากมายโดยคนในชุมชนเพื่อชุมชนตามปรัชญาของศูนย์ฯ ที่ว่า “เพื่อท่าน เพื่อเรา เพื่อชุมชน”

4. เกษตรยามว่าง เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้บริโภคผักปลอดสารพิษ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ คนในครอบครัวใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รวมถึงคนในชุมชนมีความสามัคคี รวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายโดยยึดหลักการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

5. การรับประทานอาหารค่ำแบบขันโตกล้านนา “ขันโตก” เป็นวัฒนธรรมในการรับประทานอาหารแบบหนึ่งของชาวภาคเหนือ เป็นรูปแบบการรับประทานอาหารโดยการนั่งบนพื้นเรือนและมีการแสดงพื้นบ้านของชาวเหนือ เพื่อใช้ในการต้อนรับแขกคนสำคัญ โดยจัดสำหรับอาหารใส่ในภาชนะรองที่เรียกว่า “ขันโตก” หรือ “โตก”

6. การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ลดปัญหาเด็กติดเกม และเป็นการร่วมสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ศิลปะพื้นบ้านภูมิปัญญาของปู่ย่าตายายสืบไป โดยจะมีการแสดงต่างๆ เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศให้กับนักท่องเที่ยวร่วมกับการรับประทานอาหารค่ำแบบขันโตกล้านนา

7. บ้านพัก (Home-stay) ที่มีการให้บริการโดยคนในชุมชน มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน ด้วยบรรยากาศและความมิตรไมตรีจากคนในชุมชน (บ้านไร่กองขิง, 2559)

ภาพที่ 1 ปั่นจักรยานชมธรรมชาติเพื่อสุขภาพ

ภาพที่ 2 การนวดยาข้าง

ภาพที่ 3 การให้บริการต่างๆ ภายในศูนย์บริการเพื่อสุขภาพของชุมชน

ภาพที่ 4 กิจกรรมเกษตรยามว่าง

ภาพที่ 5 รับประทานอาหารแบบขันโตกล้านนา

ภาพที่ 6 การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ภาพที่ 7 การจัดบริการที่พักแบบโฮมสเตย์

2. การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

(n=150)

ที่	การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ บ้านไร่กองขิง	ระดับความคิดเห็น		การแปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
1	ด้านสิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว	2.76	0.69	มาก
2	ด้านความสามารถในการเข้าถึง	2.26	0.57	น้อย
3	ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.40	0.85	มากที่สุด
4	ด้านการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว	2.52	0.63	มาก
5	ด้านกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยว	3.22	0.81	มาก
6	ด้านการบริการเสริมในแหล่งท่องเที่ยว	2.26	0.57	น้อย
รวม		2.74	0.69	มาก

ผลการสอบถามความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง โดยภาพรวม พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิงในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.74 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกมีความคิดเห็นมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.40 ด้านกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยวมีความคิดเห็นมาก ค่าเฉลี่ย 3.22 ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นมาก ค่าเฉลี่ย 2.76 ด้านการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวมีความคิดเห็นมาก ค่าเฉลี่ย 2.52 ด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวมีความคิดเห็นน้อย ค่าเฉลี่ย 2.26 และด้านการบริการเสริมในแหล่งท่องเที่ยวมีความคิดเห็นน้อย ค่าเฉลี่ย 2.26

ผลการสัมภาษณ์ในประเด็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองขิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่

1. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ผลการสัมภาษณ์ในประเด็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง ยังพบว่า “ทางศูนย์ บริการของเราถือว่ามียหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์ในการฝึกสมรรถภาพ ห้องน้ำที่สะอาด มีห้องอบสมุนไพรที่รองรับนักท่องเที่ยวได้มากถึง 10 คน มีบริการเครื่องดื่มสมุนไพรและมีผลิตภัณฑ์สมุนไพรต่างๆ ที่ใช้บริการให้กับนักท่องเที่ยว” (รุ่งลาวัลย์ ช่างเหล็ก, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2559)

2. ด้านกิจกรรมแหล่งท่องเที่ยว ผลการสัมภาษณ์ในประเด็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง ยังพบว่า “มีประเพณีพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของล้านนาที่เป็นล้านนาจริงๆ ไม่ว่าจะเป็นประเพณีตามฤดูกาล การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน การรักษาประเพณีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมทำตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การดูแลสิ่งแวดล้อมที่ดี การมีระบบสังคมเครือญาติ การอยู่ร่วมกันแบบ

ชุมชนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การดูแลสุขภาพ โดยการนวด การประคบสมุนไพร ย่ำขา โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและพืชสมุนไพรพื้นบ้าน การแต่งกายประจำถิ่น มีการจัดแสดงเรื่องประเพณี วัฒนธรรม และอาหารประจำถิ่น (ชนโตกล้านนา) ที่มีชื่อเรียกว่า การกินข้าวแลงตวยกัน” (สมศักดิ์ อินทะชัย, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2559)

3. ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ผลการสัมภาษณ์ในประเด็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง ยังพบว่า “มีเว็บไซต์และสื่อต่างๆ ซึ่งทางชุมชนได้รับการสนับสนุนจาก ททท. และมี อพท. สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี มาพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว จนได้รับรางวัลกินรีทองคำในปี พ.ศ. 2558 ทำให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักมากขึ้น และมีผู้ประกอบการหลายๆ หน่วยงานที่มาดูงาน รวมถึงมีการจัดบูธต่างๆ ที่ถือเป็นการประชาสัมพันธ์อีกทางหนึ่ง” (สมศักดิ์ อินทะชัย, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2559) เช่นเดียวกับ “ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการบอกแบบปากต่อปากเมื่อคนหนึ่งมาก็มักจะมีคนถ่ายรูปและบอกต่อกันมา ซึ่งการนวดนี้ค่อนข้างที่จะเป็นเอกลักษณ์เพราะไม่ค่อยมีคนรู้จักและมักอยากจะลองทำกัน จึงถือว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้บ้านไร่กองขิงเป็นที่รู้จักและมีผู้คนมาสนใจมากขึ้น” (สงวน บัวออน, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2559)

4. ด้านจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว ผลการสัมภาษณ์ในประเด็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง ยังพบว่า “มีนักสื่อความหมายท้องถิ่นคอยให้บริการที่เรียกว่านักสื่อความหมายท้องถิ่น เพราะว่าเราจะเรียกว่าเป็นอาชีพมัคคุเทศก์ไม่ได้ เนื่องจากคนที่จะเป็นมัคคุเทศก์ได้นั้นต้องผ่านการเรียนรู้ การอบรม จึงจะถือเป็นมัคคุเทศก์ได้ ซึ่งในที่นี้เราใช้เด็กในชุมชนมารับผิดชอบในหน้าที่นี้แทน

ดังนั้นอาจผิดกฎหมายในเรื่องของการประกอบอาชีพมัคคุเทศก์ได้ถ้าเราใช้คำว่า มัคคุเทศก์” (สมศักดิ์ อินทะชัย, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2559)

5. ด้านความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ผลการสัมภาษณ์ในประเด็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง ยังพบว่า “มีเว็บไซต์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น Youtube หรือ Facebook ที่จะมีการแนะนำถึงการให้บริการผลิตภัณฑ์ต่างๆ และแผนที่ในการเดินทางเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงมีการจัดบูธ เพื่อถือเป็นการประชาสัมพันธ์อีกทางหนึ่ง” (รุ่งลาวัลย์ ช่างเหล็ก, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2559)

6. ด้านการบริการเสริมในแหล่งท่องเที่ยว ผลการสัมภาษณ์ในประเด็นการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง พบว่า “ทางบ้านไร่กองขิงเราจะไม่สร้างใหม่ เพราะเรามีของเดิมที่เป็นของเราอยู่แล้วไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมหรือสิ่งที่เราสร้างขึ้นมาก่อน ที่พักอาศัย อาหารการกิน ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน โดยจะถือความสะดวกและความปลอดภัยเป็นสำคัญ” (สมศักดิ์ อินทะชัย, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2559)

อภิปรายผล

บ้านไร่กองขิงมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ 1) ปั่นจักรยานชมธรรมชาติเพื่อสุขภาพ 2) นวดย่ำขา ย่ำขาเป็นการรักษาโดยใช้เท้าในการนวด เป็นวิธีการบำบัดรักษาโรคแบบพื้นบ้านล้านนา 3) ศูนย์บริการเพื่อสุขภาพ บริการด้านการดูแลสุขภาพเบื้องต้น เพื่อเป็นการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บของคนในชุมชน 4) เกษตรยามว่าง เป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนได้บริโภคผักปลอดสารพิษ 5) การรับประทานอาหารค่ำแบบชนโตกล้านนาเป็นการ

รับประทานอาหารโดยนั่งบนพื้นเรือน 6) การแสดง
พื้นบ้าน เป็นการร่วมสืบสานวัฒนธรรมประเพณีและ
ศิลปะพื้นบ้าน และ 7) บ้านพักโฮมสเตย์ บริการโดย
คนในชุมชนเป็นการแลกเปลี่ยนประเพณีวัฒนธรรม
ตลอดจนการเรียนรู้วิถีชีวิตของคนในชุมชน สอดคล้อง
กับงานวิจัยของฉัตรชนก มัทธนวรรณก (2557) ที่ได้
ศึกษาเรื่องกลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง ตำบลลานดอกไม้อำเภอเมือง
จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ปัจจัยกลยุทธ์ส่วนประสม
ทางการตลาด (8 P's) มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของ
นักท่องเที่ยวอยู่ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ข้อมูลบริบททั่วไป
ของแหล่งท่องเที่ยว (6 A's) มีการพัฒนาและการ
จัดการได้ดีตามศักยภาพ เลือกใช้กลยุทธ์การเจริญ
เติบโต กลยุทธ์การสร้างแตกต่าง และกลยุทธ์
ส่วนประสมทางการตลาดการท่องเที่ยว (8 P's)
มีแนวทางกำหนดกลยุทธ์ดังนี้ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์
ทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ 2) พัฒนาระดับ
มาตรฐานราคาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว
3) พัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายทางการท่องเที่ยว
4) พัฒนารูปแบบการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว
5) พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว 6) พัฒนาการ
สร้างพันธมิตรทางการท่องเที่ยว 7) พัฒนาโปรแกรม
และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้มีหลากหลาย และ
8) พัฒนาระดับมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิง
สุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ เช่นเดียวกับ ชลตรรงค์
ทองสง และคณะ (2553) ได้ศึกษาเรื่องโครงการ วิจัย
เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ บ่อน้ำร้อนถ้ำ
เขาพลู ซึ่งพบว่าบ่อน้ำร้อนถ้ำเขาพลูควรที่จะมีการ
พัฒนาในด้านต่างๆ คือ 1) การพัฒนาพื้นที่ที่ยังคง
ความดั้งเดิมของพื้นที่เป็นหลัก 2) การจัดการการ
ท่องเที่ยว ที่ควรมีมาตรฐานเพิ่มสูงขึ้น 3) การพัฒนา

กิจกรรมการท่องเที่ยว ที่มุ่งสร้างความหลากหลาย
และเพิ่มคุณภาพของกิจกรรม 4) การจัดการด้าน
ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ควรจะมีตระวังผลกระทบ
จากการพัฒนาที่เกิดขึ้น 5) การสร้างการมีส่วนร่วม
เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมของ
ทุกฝ่าย 6) การเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับ
ของพื้นที่ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มขึ้นใน
อนาคต 7) การพัฒนามาตรฐานในการให้บริการ เพื่อ
สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว 8) การพัฒนา
การประชาสัมพันธ์และการตลาดที่ควรมีการพัฒนา
ในเชิงรุกเพิ่มมากขึ้น 9) การสร้างมูลค่าเพิ่มจาก
กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น และ 10) การพัฒนาด้าน
ความรู้และสื่อความหมาย เพื่อการสร้างประสบการณ์
นันทนาการที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว สรุปได้ว่า
บ้านไร่กองขิงมีองค์ประกอบของการท่องเที่ยว
ครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเป็นสิ่งดึงดูด
ให้นักท่องเที่ยวมาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์
กับคนในชุมชน รวมถึงการสืบสานประเพณีและ
วัฒนธรรม ซึ่งได้รับความร่วมมือของคนในชุมชน

ส่วนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
ของบ้านไร่กองขิงทั้ง 6 ด้าน มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ใน
ระดับมาก ($\bar{X} = 2.74$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน
1) ด้านสิ่งดึงดูดใจมีการประชาสัมพันธ์ และมีการดูแล
รักษาความสะอาดแหล่งท่องเที่ยวที่ดี 2) ด้านการ
เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีป้ายบอกเส้นทางอย่างชัดเจน
3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีบริการห้องพักและ
ห้องสุขาที่สะอาดและร้านขายของที่ระลึก 4) ด้านการ
จัดโปรแกรมการท่องเที่ยว มีผู้นำชมและมีแผ่นพับ
แนะนำแหล่งท่องเที่ยว 5) ด้านกิจกรรม มีกิจกรรม
ส่งเสริมสุขภาพและกิจกรรมตามเทศกาลต่างๆ
6) ด้านการบริการมีสาธารณูปโภคพื้นฐาน รวมถึง
มีการรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ของแหล่ง

ท่องเที่ยวสอดคล้องกับงานวิจัยของอริศรา ห่องทรัพย์ (2559) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางพัฒนา การจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศไทย ซึ่งพบว่า แนวทางพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ แหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศไทยประกอบด้วย 1) ควรมีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวน้ำพุร้อนธรรมชาติให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น 2) ควรปรับปรุงภูมิทัศน์สถานที่ท่องเที่ยวให้มีความสวยงาม 3) ควรปรับปรุงเรื่องความสะดวกสบายโดยรวมของสถานที่ท่องเที่ยว 4) ควรจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ 5) ควรซ่อมแซมห้องสุขา ห้องแช่น้ำพุร้อน และห้องอาบน้ำพุร้อนให้มีสภาพที่ดี 6) ควรจัดให้มีป้ายนิเทศการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆ ใกล้เคียง 7) ควรมีการปรับอัตราค่าบริการให้เหมาะสม เพื่อการพัฒนาและการบริการที่ดี 8) ควรปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานทุกประเภทให้มีความเหมาะสม เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว 9) ควรปรับปรุงมาตรการการรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม และจัดให้มีชุดปฐมพยาบาลเบื้องต้น 10) ควรมีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวระหว่างชุมชนและภาครัฐร่วมกัน เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 11) ควรพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพประเภทน้ำพุร้อนธรรมชาติ และ 12) ควรมีการแบ่งส่วนงานฝ่ายส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างชัดเจน เช่นเดียวกับงานวิจัยของชลตรงค์ ทองสง และคณะ (2553) ได้ศึกษาเรื่องโครงการ วิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ บ่อน้ำร้อนถ้ำเขาพลู

ซึ่งพบว่า บ่อน้ำร้อนถ้ำเขาพลูควรที่จะมีการพัฒนาในด้านต่างๆ คือ 1) การพัฒนาพื้นที่ที่ยังคงความดั้งเดิมของพื้นที่เป็นหลัก 2) การจัดการการท่องเที่ยวที่ควรมีมาตรฐานเพิ่มสูงขึ้น 3) การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวที่มุ่งสร้างความหลากหลายและเพิ่มคุณภาพของกิจกรรม 4) การจัดการด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมควรจะมีมาตรการวังผลกระทบจากการพัฒนาที่เกิดขึ้น 5) การสร้างการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย 6) การเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มขึ้นในอนาคต 7) การพัฒนามาตรฐานในการให้บริการเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว 8) การพัฒนาการประชาสัมพันธ์และการตลาดที่ควรมีการพัฒนาในเชิงรุกเพิ่มมากขึ้น 9) การสร้างมูลค่าเพิ่มจากกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น 10) การพัฒนาด้านความรู้และสื่อความหมาย เพื่อการสร้างประสบการณ์นันทนาการที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยว เช่นเดียวกับงานวิจัยของวรรณน อัจฉรวรรณ และประพัฒน์ ลักษณะพิสุทธ์ (2559) ที่ได้ศึกษาแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ที่นำเสนอไว้ว่า การพัฒนาแหล่งเที่ยวนั้น ควรให้ความสำคัญกับนโยบาย การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว อุปกรณ์ รถรับส่งและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

สรุปได้ว่าบ้านไร่กองขิง มีการจัดการเป็นระบบที่มีคุณภาพในทุกๆ ด้าน ในเรื่องของการประชาสัมพันธ์ต่างๆ การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกที่ให้ บริการแก่นักท่องเที่ยว สาธารณูปโภคพื้นฐาน อีกทั้งยังมีการรักษาความปลอดภัยที่ได้มาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้พบข้อมูลที่สำคัญว่า บริบทและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ และการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยนี้เกิดประโยชน์ในทางวิชาการ คือ ผลของการวิจัยทำให้ได้ทราบถึงบริบทและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ และได้ทราบถึงการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของบ้านไร่กองซิง ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ ประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม คือ ผลของการทำวิจัยสามารถสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนชุมชนในการร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความประทับใจให้แก่ผู้มาเยือน และทำให้เยาวชนคนรุ่นหลังเห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองมากยิ่งขึ้นการนำผลการวิจัยหรือรูปแบบจากงานวิจัยนี้ไปใช้ต้องคำนึงถึงผลลัพธ์ที่ได้จากการจัดการแหล่งท่องเที่ยว จึงจะเกิดประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ ควรมีป้ายแสดงจุดรับบริการนักท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวอย่างชัดเจน จุดศูนย์กลางในการติดต่อขอใช้บริการแหล่งท่องเที่ยว ควรขยายพื้นที่ในการจัดกิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยว สำหรับข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างของผู้ตอบแบบสอบถามให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น เพื่อให้งานวิจัยมีคุณภาพมากขึ้น ควรเพิ่มเครื่องมือการวิจัยด้านการสัมภาษณ์ของนักท่องเที่ยว ควรมีการเพิ่มเติมในประเด็นของความพึงพอใจในการใช้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่ครอบคลุมในทุกประเด็น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย ตลอดจนผู้นำชุมชนและชาวบ้าน ชุมชนบ้านไร่กองซิงและนักท่องเที่ยวที่ได้ให้ความร่วมมือในการวิจัย และให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการทำงานวิจัย

บรรณานุกรม

- ฉัตรชนก มหัทธนนวรรกน. (2557). กลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ บ่อน้ำพุร้อนพระร่วง ตำบลลานดอกไม้ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชลตรงค์ ทองสงและคณะ. (2553). โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ บ่อน้ำร้อนถ้ำเขาพลู. รายงานการวิจัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- บ้านไร่กองขิง. (2558). ชุมชนบ้านไร่กองขิง. สืบค้นเมื่อ 28 กันยายน 2559, จาก: <http://agrotourism.doae.go.th/data/dasta.pdf>.
- วรรณมน อัจฉรวรรณ และประพัฒน์ ลักษณะพิสุทธ์. (2559). แนวทางพัฒนาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์. วารสารวิชาการสถาบันการพลศึกษา, 8(1), 2559.
- อริศรา ห่องทรัพย์. (2559). แนวทางพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแหล่งน้ำพุร้อนในภูมิภาคทางตอนเหนือของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of Psychological Test* (5th ed.). New York: Harper Collins.

สัมภาษณ์

- รัฐลาวัลย์ ช่างเหล็ก (2559). การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง.
- สงวน บัวออน. (2559). การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง.
- สมศักดิ์ อินทะชัย. (2559). การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพบ้านไร่กองขิง.